

LAWO
CLASSICS

Haydn

PIANO SONATAS AND VARIATIONS
LARS HAUGBRO

Haydn

PIANOSONATER OG -VARIASJONER

På denne CD-en er utvalget av verker høyst personlig.

C-dur-sonaten var med på min klaverdebut, og var også det første verket av en komponist fra klassisismen hvor jeg ante at det lå et nesten språklig uttrykk bak de mange skalaløpene og akkordbrytningene. Det var i denne sonaten hvor jeg oppdaget at Haydn *snakket* mer enn han sang, noe jeg skulle få bekreftet mange år senere.

F-moll-variasjonene var med på den første, viktige solo-konserten jeg holdt etter at jeg kom tilbake til podiet etter en ulykke, denne gangen i rullestol. Variasjonene var et verk som brant seg inn i meg fra første gang jeg hørte det i studietiden. F-moll-variasjonene er et av disse verkene som alle kjenner bare på betegnelsen «f-moll-variasjonene». En trenger knapt nok å fortelle hvem som har skrevet dem. Variasjonene er et av musikkhistoriens viktigste verk for klaver, og det kroner på mange måter Haydns øvre for klaver solo.

F-dur-sonaten ble jeg ikke kjent med før jeg for alvor senket meg ned i det vidunderlige landskapet som utgjøres av Haydns klaversonater. Fra 1999-2002 studerte jeg hammerklaver med professor Malcolm Bilson ved Cornell University i USA i forbindelse med mitt doktorgradsarbeid innen oppføringspraksis av musikk fra 1700-tallet. Etter hvert ble det klart at jeg skulle komme til å konsen-

trere meg om musikalsk retorikk, og spesielt notasjon av rubato. Det skulle vise seg at akkurat denne sonaten var et uhyre nyttig «verktøy» for å demonstrere hvordan Haydn noterer ulike typer rubato.

C-moll-sonaten valgte jeg ut for å ha noe som ville balansere godt karaktermessig med de andre verkene. Den er en av Haydns både innholdsmessig og formalt største sonater, og er den eneste av hans mange sonater som går i c-moll. Selv synes jeg den er en av de mest spesielle og samtidig briljante verk Haydn har for klaveret.

Alle sonatene kan i prinsippet spilles på cembalo, hammerklaver, klavikord eller for den saks skyld, moderne klaver. Sonatene er skrevet over en periode på 20 år på slutten av 1700-tallet. Det nye, spennende instrumentet den gangen var nettopp hammerklaveret, men det betydde jo ikke at folk kastet ut de fabelaktige cembaloene og klavikordene de allerede hadde. Vel vitende om dette skrev komponisten ofte på notebladet at de kunne spilles på ulike klaverinstrumenter. Hvis de skulle få spilt musikken sin, og kanskje til og med tjene penger på den, måtte de tilpasse seg kjøperens behov.

LARS HAUGBRO

Haydn

PIANO SONATAS AND VARIATIONS

The selection of works on this CD is highly personal.

The Sonata in C Major was part of my recital debut, and it was also the first work by a composer of the Classical period in which I sensed an almost verbal expression behind the many scales and arpeggios. It was in this sonata I discovered that Haydn *spoke* more than he sang, something I was to find confirmed many years later, while working on my Ph.D in performance practice.

Andante and Variations in F Minor was part of the first important solo recital I held when I returned to performing — this time in a wheelchair — following a serious accident. It was a work that indelibly etched itself in my mind from the first time I heard it as a student. It is one of those works that is known simply from the designation “Variations in F Minor”. One hardly need mention the name of the composer. It is certainly one of musical history’s most important works for piano, and it crowns Haydn’s oeuvre for solo piano.

I did not become familiar with Sonata in F Major until I began seriously exploring the magnificent landscape comprising Haydn’s piano sonatas. From 1999-2002 I studied fortepiano with Professor Malcolm Bilson at Cornell University (USA), while pursuing a doctorate in eighteenth-century performance practice. It gradually became clear

that I would concentrate on musical rhetoric, in particular, special notation of rubato. This sonata turned out to be an enormously useful “tool” for demonstrating how Haydn notated various types of rubato.

I chose Sonata in C Minor in order to present a work that would balance well with the other sonatas on this CD. In terms of both content and form, it is one of Haydn’s greatest sonatas and is the only one of his many sonatas in the key of C minor. I regard it as one of the most special and, at the same time, most brilliant works Haydn composed for the piano.

All four works on this CD can, in principle, be played on harpsichord, fortepiano, clavichord or modern piano. The sonatas were written over a period of 20 years at the end of the eighteenth century. At that time, the new, exciting instrument was the fortepiano. This did not mean that people would simply discard the costly harpsichords and clavichords they already had. Well aware of this, Haydn often wrote in the score that it could be played on different keyboard instruments. I think it is safe to say, though, that from around 1780 Haydn was aiming for a fortepiano idiom.

LARS HAUGBRO

Om verkene

Sonate i F-dur, Hob.XVI:29

1. SATS: ALLEGRO MODERATO

2. SATS: ADAGIO

3. SATS: TEMPO DI MENUETTO

Sonaten i F-dur er den tredje av de seks sonatene som i Haydns egen verkatalog står oppført som «Sei Sonate anno 1776». Gruppen omfatter sonatene Hob.XVI:27-32.

F-dur-sonaten Hob.XVI:29 ble antagelig skrevet først, og i skissene til sonaten kaller Haydn den et «Divertimento». Fra Haydns side var nok tanken å la 1776-sonatene sirkulere i manuskriptkopier rundt om blant Wiens musikalske liebhavere. Førsteutgaven ble utgitt av Hummel i Berlin i 1778, uten Haydns viten eller samtykke.

Verket ble høyst sannsynlig skrevet for å bli spilt både på cembalo og hammerklaver. Sonaten har riktignok svært få dynamiske tegn, bare ca. 10 av de 225 taktene sonaten består av, har en eller annen form for dynamikkbetegnelse, men på denne tiden var det ikke uvanlig at komponisten gikk ut ifra at en velskolert pianist visste hva hun skulle gjøre.

Første sats er i sonatesatsform og har betegnelsen Allegro Moderato. Den viser, i likhet med andre satser med denne betegnelsen hos Haydn, en usedvanlig eksperimenterende holdning. Den har et stort rytmisk vokabular, er rik på ulike rytmiske vendinger, oppfordrer til frihet og fordrer en ledighet i spillestilen. Andre sats er også i sonatesatsform, noe som ikke var vanlig for en

adagiosats. Den er i en ariosostil (arioso=liten arie) innrammet av store musikalske gester. Satsen er preget av en utstrakt bruk av utskreven ornamentikk. Tredje sats har betegnelsen Tempo di Menuetto. Den er tredelt, og et eksempel på Haydns bruk av variasjonsprinsippet i en hybrid sats.

Sonaten er på mange måter typisk for Haydn. Den er, ved første øyekast, ikke i en virtuos klaverstil, slik som mange av f.eks. Mozarts sonater, men kompleksiteten i satsen stiller krav til kunnskap om satsteknikk og komposisjonsstiler.

Sonate i C-dur, Hob.XVI:60

1. SATS: ALLEGRO

2. SATS: ADAGIO

3. SATS: ALLEGRO MOLTO

Bortsett fra en tidligere versjon av 2. sats utgitt 1794, ble ikke den store C-dur-sonaten utgitt før i 1800, og da bare i England. Sonaten er skrevet under Haydns andre Englandsopphold, 1794-95. Rekkefølgen av de sene sonatene er ikke kjent, men C-dur-sonaten er antagelig skrevet sist. Den hadde lenge tilnavnet «Den engelske sonaten», og er i likhet med Hob.XVI:51 og Hob.XVI:52 skrevet for Haydns elev og venn Therese Jansen Bartolozzi, en av tidens beste pianister.

To viktige elementer tyder med sikkerhet på at hammerklaveret er det tiltenkte instrumentet for denne sonaten. I siste sats går høyre hånd helt opp til trestrøken a, dvs. utenfor det som var det vanlige omfanget på denne tiden. I første sats brukes også det uvanlige begrepet «open

pedal», noe som gjør at verket vanskelig kan spilles på cembalo eller klavikord.

Første sats er i sonatesatsform og starter med et motiv som er så kondensert som vel overhodet mulig. Det er nærmest bare et skjelett av et motiv, mer rytmisk enn melodisk. Når det gjentas, er det imidlertid i fulle akkorder. Når sidetemaet presenteres, en passasje av 16-deler, ligger hovedtemaet under i oktaver. Haydn fortsetter å bruke åpningsmotivet i de lavere registrene, som f.eks. i det berømte «open pedal»-stedet i gjennomføringsdelen.

Andre sats er en av disse fantastiske improvisasjonsaktige adagioene Haydn er så berømt for. Improvisasjonskarakteren viser seg imidlertid å være høyst kalkulert hvis en bare ser under overflaten. Her finner vi en svært detaljert utarbeidet tekstur med lengre innslag av flerstemmighet. Tredje sats har satsbetegnelsen Allegro Molto, og det er nokså tydelig at vi ikke lenger har å gjøre med en menuett, men en ekte scherzo, full av overraskende, harmoniske vendinger.

Andante og variasjoner i f-moll, «Sonata, Un piccolo divertimento» Hob.XVII:6

Verket ble skrevet i 1793 og er tilegnet den glitrende pianisten Barbara (Babette) von Ployer. Mozart hadde tidligere dedisert klaverkonsertene K449 og K453 til henne.

Haydn benytter seg her av en teknikk med dobbelt-variasjoner, med første tema i f-moll og andre i F-dur. Opprinnelig ble verket avsluttet med en kort coda etter to fulle variasjoner av hver av de todelte temaene.

Haydn omarbeidet senere dette slik at verket fikk en totalt forandret avslutning. Istedenfor den korte codaen etter andre F-dur-variasjon, får vi repetisjon av f-moll-temaet, etterfulgt av en stort anlagt coda. Her pisker Haydn opp en voldsom storm av en kadens. Orkankas-tene er imidlertid over like fort som de startet, og verket avsluttes med en codetta, så stillfarende som det er mulig. De siste taktene gjentar det punkterte hovedmotivet i oktaver i begge hender. Slik avslutter Haydn et av sine mest dyptpløyende verk; ved å favne hele klaverets omfang, fra dypeste til høyeste tone. Tomheten i midten er det mest påfallende. Det er som om han favner himmel og helvete, men utelater livet på jorden.

Haydn blir ofte ansett som en av de komponistene hvor det er vanskeligst å se direkte sammenhenger mellom liv og verk. Når det gjelder f-moll-variasjonene, er det imidlertid nærliggende å tro at den dramatiske slutten henger sammen med Anna von Genzingers skjebne - en av Haydns nære venner. Hun døde den 26. januar 1793 - i en alder av bare 42 år. Dette var et stort slag for Haydn. De var nære venner, og han hadde skrevet den store sonaten i Ess-dur, Hob.XVI:49 til henne.

Sonate i c-moll, Hob. XVI:20

1. SATS: MODERATO

2. SATS: ANDANTE CON MOTO

3. SATS: ALLEGRO

C-moll-sonaten er den eneste i denne tonearten blant Haydns sonater for klaver. Den er et godt eksempel på «Sturm und Drang»-stilen og tilhører Haydns modne verk. Sonaten forelå allerede i 1771, men ble revidert og utgitt

igjen i 1780 som en del av Auenbrugger-sonatene. Da hadde den fått tillegg av tegn for dynamikk og karakter.

I Haydns egen katalog (Entwurf-katalog) står det at den er skrevet for klavicembalo, men dette var antagelig bare en vanesak fra Haydns side. Allerede i 1771-utgaven har Haydn notert serier av f-p-f-p, som ikke lar seg utføre på cembalo. I utgaven fra Artaria i 1780 står det «per il Clavicembalo, o FortePiano». Sonaten er skrevet i en tentativ hammerklaverstil, selv om det er mye i sonaten som også kan minne om verk skrevet for cembalo.

Alle satsene er i sonatesatsform. Første sats åpner med «sukk» i begge hender og innvarsler en sats i de store emosjoners ånd. Haydns satser i Allegro Moderato og Moderato er de mest kompliserte rent teksturmessig, så også denne.

Andre sats er noe mer tilbakeskuende, og det finnes neppe maken til denne noe sted i klaverlitteraturen. Store deler av satsen er det som om høyre og venstre hånd aldri klarer å spille samtidig. Dette er en problematisk sats rent formalt, og byr på store uttrykksmessige utfordringer.

Tredje sats har betegnelsen Allegro, men er ikke tenkt riktig så hurtig som om den hadde gått i dur. Den er i hva D.G. Türk ville kalle «tung utførelse», og er et eksempel på hvordan menuetten, den satsen som går i 3/4-takt, etter hvert blir erstattet av scherzoen. Her har vi en alvorlig spøk, til tider en spøk som går over i desperasjon.

////////////////

About the Works

Sonata in F Major, Hob. XVI:29

1. ALLEGRO MODERATO
2. ADAGIO
3. TEMPO DI MENUETTO

The Sonata in F Major is the third of the six sonatas that in Haydn's own catalogue of works are listed as "Sei Sonate anno 1776". The group comprises the sonatas Hob.XVI:27-32.

The F Major Sonata Hob.XVI:29 presumably was written first, and in the sketches of the sonata Haydn calls it a "Divertimento". From Haydn's point of view, the sonatas of 1776 would circulate in manuscript copies among Vienna's music lovers. The first edition was published by Hummel in Berlin in 1778, without Haydn's knowledge or consent.

The work most probably was written to be played on both the harpsichord and fortepiano. Indeed it has very few dynamic markings, only ca 10 of the 225 bars of this sonata have one or another form of dynamics, but in Haydn's time it was not unusual for a composer to assume that well-trained pianists knew what to do.

The first movement is in sonata form and has the tempo marking Allegro Moderato. Like other movements of Haydn with this tempo, it reveals a willingness to experiment. The rhythmic vocabulary is large, with an abundance of different rhythmic phrases that encourage freedom and require an agile playing style. The second

movement is also in sonata form, unusual for an Adagio movement. It is in an arioso style (arioso = little aria) framed by large musical gestures. The movement is distinguished by an extensive use of written ornamentation. The third movement has the tempo marking Tempo di Menuetto. It is in three parts and an example of Haydn's use of the variation principle in a hybrid movement.

The sonata is in many ways typical for Haydn. It is, from first sight, not written in a virtuoso piano style, like, for example, so many of Mozart's sonatas, but the complexity in the movements requires knowledge of movement technique and styles of composition.

Sonata in C Major, Hob. XVI:50

1. ALLEGRO
2. ADAGIO
3. ALLEGRO MOLTO

Apart from an earlier version of the second movement published in 1794, the great Sonata in C Major was not published until 1800, and then only in England. It was written during Haydn's second stay there in 1794-95. The sequence of the late sonatas is not known, but the C Major is presumed to have been written last. For a long time it was known as "The English Sonata", and, like Hob. XVI:51 and Hob. XVI:52, it was written for Haydn's pupil and friend, Therese Jansen Bartolozzi, one of the best pianists of the day.

Two important elements indicate with certainty that this sonata was conceived with the fortepiano in mind. In the last movement, the right hand goes all the way up to an

A in the sixth octave, i.e. beyond the usual range at that time. In the first movement we encounter the unusual term "open pedal", something that would make the work difficult to play on the harpsichord or clavichord.

The first movement is in sonata form and begins with a motif as condensed as altogether possible. It is rather like a skeleton motif, more rhythmic than melodic. Its repetition, however, is with full chords. When the secondary theme is presented, a passage of sixteenth-notes, the main theme is heard below it in octaves. Haydn continues to use the opening motif in the lower registers, as, for example, in the famous "open pedal" segment in the development section.

The second movement is one of those fantastic improvisation-like adagios, for which Haydn is so famous. Beneath the surface, however, the improvisational character turns out to be highly calculated. Here we find an exceedingly elaborate texture with longer sprinklings of polyphony. The third movement has the tempo marking Allegro Molto, and it is quite clear that this no longer has anything to do with a minuet, but is rather a genuine scherzo, full of surprising harmonic turns.

Andante and Variations in F Minor, "Sonata, Un piccolo divertimento" Hob. XVII:6

The work was written in 1793 and is dedicated to the brilliant pianist Barbara (Babette) von Ployer. Mozart had previously dedicated his piano concertos K. 449 and K. 453 to her.

Haydn uses the technique of double variations, with the first theme in F minor and the second in F major. Originally the work ended with a short coda following two full variations of each of the two-part themes.

A later revision by Haydn gave the work a completely different ending. Instead of the short coda after the second F major variation, we have a repetition of the F minor theme, followed by a sweeping coda. Here Haydn whips up a powerfully stormy cadence. This tempestuous squall ends, however, as quickly as it began, and the work concludes with a codetta as unassuming as it could be. The last measures repeat the extended main motif with octaves in both hands. Haydn thus ends one of his most profound works by involving the piano's full range from lowest to highest note. Most striking is the emptiness in the middle. It is as though he embraces Heaven and Hell, yet excludes life on Earth.

Haydn is often considered to be one of the composers for whom it is most difficult to see direct relationships between his life and works. However, as regards the dramatic ending of Variations in F Minor, it seems to have a rather obvious connection with the fate of Anna von Genzinger, a close friend of the composer. She died on 26 January 1793, only 42 years old. This was a terrible blow for Haydn, who had dedicated his great Sonata in E Flat Major, Hob. XVI:49 to her.

Sonata in C Minor, Hob. XVI/20

- 1. MODERATO**
- 2. ANDANTE CON MOTO**
- 3. ALLEGRO**

The C Minor Sonata is Haydn's only piano sonata in this key. It is a good example of "Sturm und Drang" style and is one of Haydn's mature works. The sonata was com-

posed in 1771 but later revised and republished in 1780 as one of the Auenbrugger sonatas. Dynamic and mood markings were added at that time.

In his own catalogue (Entwurf-Katalog) Haydn indicates that it was written for clavicembalo, but this was presumably a matter of habit on his part. In the 1771 edition Haydn noted series of f-p-f-p, which cannot be executed on the harpsichord. The Artaria edition of 1780 reads "per il Clavicembalo, o FortePiano". The sonata is written in a tentative fortepiano style, although much of the sonata is reminiscent of a work written for harpsichord.

All the movements are in sonata movement form. The work opens with a "sigh" in both hands and signals a movement distinguished by intense emotion. Haydn's movements in Allegro Moderato and Moderato are the most complicated purely in terms of texture; so, too, this one.

The second movement is somewhat more retrospective, and the likes of this one is hard to find anywhere in piano literature. In longer sections of the movement it is as if the right and left hand never manage to play synchronously. The formal aspects alone make this a problematic movement, and it poses significant challenges in matters of expression.

The third movement has the tempo marking Allegro, but is not meant to be as fast as if it had been written in major mode. It is in what D. G. Turk would call "heavy execution", and is an example of how the minuet, the movement in $\frac{3}{4}$ time, is gradually replaced by the scherzo. Here we have a serious spoof, one that turns into desperation.

////////////////

JOSEPH HAYDN
ORIGINAL PAINTING BY THOMAS HARDY

Lars Haugbro

Lars Haugbro hadde en strålende klaverdebut i Oslo i 1982 og har siden hatt en rekke opptredener som solist og kammermusiker i Skandinavia, Italia, Spania, Russland og USA. Han har vært solist med flere symfoniorkestre, bl.a. Oslo Filharmoniske Orkester, og har gjort en rekke opptak i TV og radio for NRK.

Haugbro har en solid utdannelse med hovedfag i musikkvitenskap fra Universitetet i Oslo og diplomeksamen i klaver fra Norges musikkhøgskole. Hammerklaverstudier og forskning i Haydns klavermusikk resulterte i en doktorgrad i «Eighteenth-Century Performance Practice» ved Cornell University, USA, i 2005.

Lars Haugbro har i flere år vært ansatt som 1. amanuensis ved Norges musikkhøgskole og lektor i klaver ved Foss videregående skole. Med sin omfattende bakgrunn er han en høyt skattet pedagog, og flere av hans elever har vunnet priser i konkurranser, holdt konserter og vært solister med symfoniorkestre i inn- og utland. Han benyttes ofte som jurymedlem, bl.a. i Grieg-konkurransen og UMM i Oslo.

//////////

Lars Haugbro

Lars Haugbro made his brilliant piano debut in Oslo in 1982 and has since then performed as soloist and chamber musician in Scandinavia, Italy, Spain, Russia, and the USA. He has appeared as soloist with a number of symphony orchestras, among them, Oslo Philharmonic Orchestra, and he has made television and radio recordings for the Norwegian Broadcasting Corporation (NRK).

Haugbro has a solid musical education with a Master in musicology from the University of Oslo and the Higher Diploma in piano from the Norwegian Academy of Music. The study of the fortepiano and research on Haydn's piano music resulted in a doctoral degree in "Eighteenth-Century Performance Practice" from Cornell University (USA) in 2005.

Lars Haugbro has for a number of years taught at Foss Upper Secondary School and as Associate Professor at the Norwegian Academy of Music. With his extensive background he is a highly regarded teacher, whose pupils and students have won prizes in competitions, performed in concert, and appeared as soloists with symphony orchestras in Norway and abroad. He is often invited to serve as a jury member at the International Edvard Grieg Piano Competition in Bergen and at the Young Musicians Competition in Oslo, among others.

//////////

Credits

RECORDED IN SOFIENBERG CHURCH, OSLO, 10–13 SEPTEMBER 2014

PRODUCER: VEGARD LANDAAS

BALANCE ENGINEER: THOMAS WOLDEN

EDITING: VEGARD LANDAAS

MASTERING: THOMAS WOLDEN

PIANO TECHNICIAN: ARNFINN NEDLAND

BOOKLET NOTES: LARS HAUGBRO

HAUGBRO BIO: ANNE ELINE RIISNÆS

ENGLISH TRANSLATION: JIM SKURDALL

BOOKLET EDITOR: HEGE WOLLENG

COVER DESIGN: ANETTE L'ORANGE / BLUNDERBUSS

COVER PHOTO: ISTOCK BY GETTY IMAGES

PHOTO EDITING: ANETTE L'ORANGE / BLUNDERBUSS

ARTIST PHOTO: HELGE BJØRN JOHNNYSEN

THIS RECORD HAS BEEN MADE POSSIBLE WITH SUPPORT FROM
NORWEGIAN ACADEMY OF MUSIC
FUND FOR PERFORMING ARTISTS
MUSIKKPEDAGOGENE OSLO

PAUL MCNULTY FORTEPIANO FROM 2010,
AFTER ANTON WALTER (1752–1826), VIENNA, CA. 1810,
ON LOAN FROM THE NORWEGIAN ACADEMY OF MUSIC.

Tracks

JOSEPH HAYDN ^{1732–1809}

SONATA IN F MAJOR, HOB.XVI:29

01 I. MODERATO [05:16]

02 II. ADAGIO [04:48]

03 III. TEMPO DI MENUETTO [04:05]

04 ANDANTE AND VARIATIONS IN F MINOR:

SONATA, *UN PICCOLO DIVERTIMENTO*, HOB.XVII:6 [14:51]

SONATA IN C MINOR, HOB.XVI:20

05 I. ALLEGRO MODERATO [07:24]

06 II. ANDANTE CON MOTO [08:46]

07 III. ALLEGRO [06:30]

SONATA IN C MAJOR, HOB.XVI:50

08 I. ALLEGRO [08:50]

09 II. ADAGIO [05:21]

10 III. ALLEGRO MOLTO [2:35]

LAWO
CLASSICS

LWC1094
© 2015 LAWO
© 2015 LAWO CLASSICS

